

Literaturgintzarako politika

Literatur sariketak

«...eta hitzaman prima eraman guri»
(berba-demaz eta panpina-probaz)*

Koldo Izagirre

Bersulariak oro ginandian ari
kantore konposatzen, nahiz prima hori
Apezak beikuntian gero hen jujari
gure berset hobenak hek beren ezarri
eta hitzaman prima eraman guri.

Alegia, euskal literaturaren, eta are euskararen lehen instituzioak, —Abadia jaunaren sariak— bere baitan dakarrela lehiak berezko duen ustelkeria: irlandar-zuberotarrak aurreneko sariketa deitu zuelarik, gerora eta egundaino gertatuko ziren plajioak, sasikeriak eta ezkutatze-lanak eman ziren, apaizen menpeko epaimahaia bide edo ararteko. Horixe salatzen du Etxahunek (*Bi berseten egitez*).

Diogunez, 1853ko lehen dei hartara 37 lan aurkeztu ziren, tartean Etxahun, eta irabazle “Garaztarra” sinatu zuen bat egin zuten, *ex aequo* Bardozeko Celhabe izeneko batekin. Inork ez du ezagutzen koblakarien artean, ordurarte ez bait du ihardun inoiz. “Garaztarra”, berriz, ez da azalduko irabazi saria jasotzera...

Epaimahaian gehienak apaizak ziren, noski, eta Bardozeko erretorea, Hiribarren, mahaiko zen. Baionako Apaiztegiko zuzendariak, Harriet-ek, jaso zituen lanak eta bere gain hartu idazkari-tza. Harriet hau dugu, hain zuzen, Haraneder-en *Testament Berrira*-ren argitaratzailea, Dassance-rekin batean. Ez dakigu Mateo Txistuk bezala meza utzi eta erbiaren atzetik ekiten zion, baina ehiztari porrokatua omen zen. "Omen"ik eta gabe esaten ahal dugu, ordea, bazuela trebezia belea epertzat ematen, izan zuela zerikusia primadunak aukeratzeko egin ziren jokutrietan, Etxahunek berak salatzen duenez:

Celhabe Bardozeko apez arnegata
apezek gure koblak zuri eman eta...

Apaizkondoa nonbait Celhabe hori, eta oraino Harriet-en begiko, sariketara heldutako lanen onenak hartu eta irabazle bat moldatu beretzat Harrietek berak eta Hiribarrenek (*Eskaldunak*-en autorea, bertsozile trebea). Eta azken orduan epaile-lanetara misterio-tsuki huts egin zuen Landerretxe izan zitekeen "Garaztarra" ezezaguna, Mauleko "Artxipreta" bait zen orduan, eta Etxahuni jarraituz jakin dugu:

Ziberuko haurrekin ez koblakan joka
ezi hurak ez dira zirekin gal lotsa
bazinandie ere biak Artxipreta.

Abadia jaunaren sariak iraun zuten ia mende-erdian ezin konta ahala irregulartasun aipa genitzake: iragarri sariak baino gutxiago eman, epaimahaikoak ez eman ezagutzera, saririk ez eman arrazoi politikoagatik (1876an Piarres Ursalegik eginiko "Biba Errepublikak" satira antirrepublikanoa jukatzen da onena, baina ez zaio prima ematen)...

Irregulartasun ez baina epaileen "errakuntzak" ere nabarmenak dira; hala nola, Elizanburu mesprezatzea, edo "Apexa eta Lorea" laster batean hain ezaguna eginen zen "Ikusten duzu goizean" baino hobeagotzat ematea, edo egile beraren alegoria bat ez ulertzea:

Zer haiz bada, arbola? Orai mintza hadi
harrokatik begira hagoena guri
—Ni nauk Eskualdun, ni nauk Eskualdun bai aspaldikoa
Egundaino haizkorak ezin-hautsizkoa.

Arbola hori euskaldunaren irudia da, eta elkarren ondozka dotozki oldarrean eta jazarka Erromako legioak, arabeak eta Charlemagne-ren tropa. Nola liteke, erasiatzen du epaimahaiaik,

hainbeste gerlari eginahalean objektu inanimatu eta geldi bati? Ez dirudi funtsezkoa...

Jujarien aurka gogorki mintzoko zen Jules Vinson-ek (Epaiahai ezezagun eta misteriotsuen aurka) ez du onartzen Edmond Guibert-en lana bigarren epaitzea, 1869an, gramatikako hutsengatik, lehenengo jujatua baino hobea izanik ere.

Artean hitz neurtuetarako bakarrik zen lehiaketa prosara zabaltzen da 1873an. Poesian, hurrengo urtean Hegoaldeko koblakari batek irabazten du lehen saria, M.A.E. sinatzen den "Jaungoikoa ta Erriya" lanarekin:

Ea bada mutillak, jaiki gogorturik
Fusillak bayonetak hartu berbertatik
Jaungoikoa eta Marija doguz gure aldetik
Europa kontra izanik ez dogu beldurrik.

Don Karlos eta Andre Margaritarentzat nahi du Espainiako koroa egileak, eta Iparraldeko bukolismoa ("Emazte edalea", "Herriko besta", "Mariñela", "Artzaingoa", "Mutil Zaharra"...). Hegoaldeko zurrunbilo politikoak inarrostean du; euskal literaturak gai zibikoak hartzen dituenean estreinakoz, hala behar noski, gai militarrek hartzen bait ditu, eta hemendik zihoakien integrismo-haizeari ez zioten usain gaiztoko eritziko euskararen monsieur le curé-ek noski, baina sobra ere halako hotzikara bat ematen haurri-deen odolberoak...

Revista Euskara-ren ardurapean eta eraginez ospatzen da Sariaketa lehenengoz Hegoaldean, Elizondon, 1879an, eta han abesten du Iparragirrek (bertara joana zen behintzat):

Nafarren bide onak
gaur laurak-batean
da hartu behar dana
herrien onean;
euskaldun on guztiak
betiko pakean;
ez degu nahi gudarik
anaien artean.

Felipe Arrese-Beitiak irabazi zuen Elizondokoa, "Ama euskeriari azken agurrak" sona handikoarekin, epaileen erabakia ezkutu gordetzen dela, lehiaketa debeka ez dezaten ("Non dira bada zure semeak / foru ta euskera zaliak?")...

Oker ez baldin bagaude, Arrese-Beitiak erabiltzen du lehen aldikoz, eta konposizio honetan, ama eta amonaren irudia euskara itxuratzeke, aurrerantzean Txirritak eta Lizardik bezala. Mitxele-na jaun zenduak oharterazi zuenez, Etxeparek, euskarari hika mintzo zaiolarik, "Euskara lauda *ezak* Garaziko herria..." utzi zigun. Orduan euskara aurrenekoz zen inprimatzen, boteretsua zen, jaun handiek ikasi nahia; hirurehun urteren buruan, ahuldurik zen, xaharturik, amona bat bezala edo haurrek ukatzen duten amaren antzo: poetek ezin izaten dute ezkutatu frankotan garaiko ideologia garaia. Sexismoa, kasu.

Makalaldi luze bat dator Iparraldean 1879az geroztik, Foruak galtzeak eta honen ondoriozko laurak-batasunak ("eta gure anai euskaldun Frantziakoak") dakarten euskararenganako sentsibilitate urbano eta egungotu-zaleaz Hegoaldeak biztualdi garrantzitsu batekin ordezkaturiko duena mende-burua arte.

Balorazioak egitez gerotan, ezin mihipean utzizkoak dira Abadia jaunaren Festek sorterazi edo behintzat suspertu zuten koblakari-andana: Larralde, Elizanburu, Betiri Olhondo, Joanes Berjes, Etxeberri, Otsalde, Betiri Ibarrart, Zaldubi... eta hila zegoen edo inoiz izan ez zen giro bat sortzea ere lortu zuen, akatsak akats: deia *Le Messenger de Bayonne* eta *Revista Euskara* aldizkarietan iragartzen zen, eta bertan argitaratzen sarituak, euskarari berari leku eginez erdarazko komunikabideetan. Sari-emateak benetako festak ziren, dantzari, pilota-partidu eta guzti. Irabazleen piezak abestu egiten ziren, herriak ez bait zituzkeen *Messenger*-en irakurriko, ahoz eta musikaz zabal eta herriko zitezen.

Ez genuke ahantzi behar, bestalde, Abadiari esker, apaizak ez direnak ere arduratzen hasten direla euskal gauzez, eta lehiaketetan, hala epaimahaian nola parte-hartzaileetan, medikuak, alkatuek, abokatuak, zapatagileak eta kontableak ikusi ahal izango ditugu, eta poemagileetan, apurka, sasi-olerkariiek gain hartzen diete azkenean koblakariei. Esan genezake, beraz, literatura kultuaren abiapuntu nagusienetakoa dukegula Abadia jaunaren antolamendua.

* * *

Hegoaldean, berriz, lehen belaunaldi zibikoa sortzen da mende-hondarrean, Lore Jokoen inguruan: Etxegarai, Artola, Iraola, Arrese-Beitia, Lopez Alen, Otaegi, Zapirain, etab. Zibikoa, ez bakarrik sasoiko kezkek landu zituztelako olerkiz (foruak, euskaldu-

nen egitate historikoak, hizkuntza...), baita ihardun politikoa (militante, zinegotzi...) ere arbuatzen ez dutelako, askotan jarrera adoretu eta eskergarriak hartuz euskararen res publikoan.

Abadiak bere eremu osoa aitortu zion euskarari, sariak zazpi probintzietara zabalduz, lortu zuen nolabaiteko iparralde-hegoalde eta alderantzizko trafikoa antolatzea baskofiloak bildurik (Iturralde, Darrigol, Campión, Vinson, Loti...), eta gizarte urbanoaren errespetua ekar erazi zion euskarari. Antoine D'Abaddie jaunaren ehorzketa (1987), Andoaingo eta Atharratzeko dantzari-ek eta Nafarroako gaiteroek edertua, manifestaldi protoabertzale bat izan zen.

Euskarak, historikoki, instituzioetarik at izan ditu bere instituzioak; instituzioek, oro har, kanpo ezarri ohi dutelako euskara. Alegia, euskarak bere instituzio propioak jaso behar izan dituela, Euskal Herriaren instituzio publikoak ez bait dira euskararen instituzioak izan. XX. mende-hasieran ezagutuko ditu euskarak bere lehen instituzioak, Iparraldeko Eskualtzaleen Biltzarraz gainera, Hegoaldeko karlista eta liberalek bat egiten dutelarik euskaltzale-tasunean, erakundeak aniztuz: Iruñeko *Revista Euskara*, Federación Literaria Vasca (Adema, Campión, Arana, Azkue, Guerra, Arbelbide, Broussain, Guilbeau), Pepe Artolak zuzenduriko *Euskaldun Fedea*, Abadiaren sarietara segida emango dien Consistorio de Juegos Florales, Manterolaren *Euskal Erria*, etab.

Bizitualdi neorromantiko bat ematen da, klase ertaina arduratu egiten da euskaraz, eta Hegoaldean kalea hasten da markatzen euskararen eta euskal literaturaren dinamika. Bilboko Lore Jokoe-tan Unamunoren mintzaldiak (1901) harrotu egin ditu kontzientziak, euskara hil-hurren dago eta osagarria behar du, ez morfina. Hiru urte beranduago, esaldi historiko hau heltzen da Madrileko Kongresuko estafetatik Euskal Herrira: "Aitorren izkuntz ederrean nere lagun eta erritarrai biotz barrengo oroipenak". Historikoa, telegramaz haldu delako —lehenengoa euskaraz—, D. Teodoro Arana diputatu karlistak igorria. Artiñanok 1886ko Durangoko Euskal Jaietan bota zuen erronkak 1918an hartuko du erantzun gauzatua, Euskaltzaindiaren sortzearekin, Hegoaldeko lau diputazioen adostasunaz eta diru-laguntzaz, Eskualtzaleen Biltzarren eta *Euskal Esnalea*-ren lan setatsua onorio.

Primo de Riveraren diktadurapean, batzokiak kirol-elkarte bilakaturik, politikan ihardun ezinean, euskalgintzari helduko diote jeltkideek eta ingurukoek, egun ahantzixea dugun Euskaltzaleak

Bazkuna sortuz, laborantza nekoso eta ezin ordainduzko bat egingo duena 1936ko Altxamendua arte, ordurako, Primo de Riverak diktadura ezarri aitzin alegia, zeuden antolamendu eta lehiaketak ugarituz:

- Biblioteca Olabe-k Iruñean euskaraz eta gatzelaniaz lehiaketa.
- *Euskal Erriaren Alde*-ren lehiaketa.
- Academia de Declamación Vascaren lehiaketak.
- Eskualtzaleen Biltzarra-ren haurrentzako lehiaketa.
- Euskaltzaleak Bazkunaren lehiaketak:

Día del Niño Euskaldun, haurrentzat
Antzerti Eguna
Kirikiño Saria (Prensa-artikulu onenarentzat, 500 pezeta-ko saria)
Olerki Eguna
Bertsolari Txapelketa

- Euskaltzaindiaren Schuchard Nobela Saria 1930etik aurrera.

Lehiaketa hauek, Euskaltzaleak Bazkunak antolaturikoek bezelaki, tratamendu apartakoa hartzen zuten prentsan, eta euskaraz zein erdaraz iragartzen eta komentatzen ziren, orrialde beteko izenburuz eta argazkiz ausarki hornituak. Olerki Egunetan plazaratuko dira Lauaxeta, Loramendi, Lizardi, Jautarkol, Zaitegi... Eta *El Día* eta *Euzkadi* egunkarietan osatu eta trebatuko da lehen literatur kritiko edo *irizketari*-en belaunaldia: Jautarkol, Orixe, Lizardi, Barrenso, Aitzol; eta bere artean piztuko dute egundaino iraun duen polemika, hots: norentzat idatzi behar den, nola idatzi behar den, zein den eredu linguistikoa, noraino ausartu behar den bide berrietarik..., Errepublikako urteak betean beteko dituen eztabaida¹.

* * *

Frankismoan bakandu egiten dira, noski, sariketak; exilioan Jose Antonio Agirre Saria aipa genezake saiakerarako, Andima Ibiñagabeitia Sariarekin batera, biak PNVk antolatuak. Bertan Euskaltzaindiarenak dauzkagu aipagarrien, jeneroak txandatuaz urterik urte (1963an, Orixeren omenez eta Tolosan, Arestik irabazten du *Herri eta Herri*-rekin), eta Agora Saria, euskaraz eta erdaraz (hartan plazaratuko da Lete poeta bezala). Itxurak egiteko

ez bait da txarrena sariak antolatzea, Ministerio de Información y Turismok Jose M.ª Iparraguirre saria ere badu, Premio Nacional de Poesía en Lengua Vasca. Aurrezki-Kutxaren bat edo beste hasiko da lehenik bidea urratzen erakunde, demagun, pribatueta, egun pairatzen dugun inflazioaren aitzindari. Iparraldean ezin aipatzeke utzi Mugalde Saria (1974), izen bereko Argitaletxeak antolatua, eszizio estraliterarioak zirela eta tamalez jarraipenik gabekoa.

1975ean *Panpina Ustela* aldizkari bakun, bakan, sotil eta harroa argitaratzen dute Bernat Datxagak, Joseba Irazuk eta hirurden honek, eta manifestu bat —utikan Aresti Seguiolaren ni guztiak— jakin erazten diote euskal herri irakurleari:

“Literatura bait da herriaren boza: gizarte-aldaketan lagungarri denez, beste Euskal Herri baten lorketa lagundu behar du euskaldunon literaturak. Laguntza hau exkaxa ta ahula izanen da noski, literaturak, zerbait aldatzekotz sintsibilitatea aldatzen bait du, ta ez besterik. (...) Bozarik gabeko herriak (...) panpina ustelak bilakatzen dira. Boza hau ixilerazten duten guztien aurka aurka aurka gaude: Sarieta literarioen aurka, beren zentzugabekeriaz idazleak ito ta zapuztu egiten dituztelako. Non ditugu presentatutako lanak? Noraino daude epai-mahaikoak jantziak lanak juzgatzearren? Sarieta literarioen aurka, liburuak, aldizkariak, poema, bertso ta teatro saioak proposatzen ditugu. Zenbait erakunderen fama ez da euskal literatoen hauzia, beraien bano. Geurea, euskal literaturari astinaldi bortitzak ematea da. (...) Literatura ez da, ez, deporte bat. Ez du klasifikaziorik onartzen. Literatura espresabide da lehenik, eta ondorioz, komunikabide”.

Barkatuko ahal didazue aipuaren luzea, baina testuak bere garrantzixoa dauka, belaunaldi berri baten izpirituaen islada denez: uko sariketei literaturaren dinamizatzaile bezala, uko epaimahaiko jakintsuei, uko edergailuzko literaturari. Eta egia da lehenengoz hasten dela euskal literatura zirkuitu finko eta “instituzionaletarik” kanpo bere zirkuito berri eta bereziak sortzen, manifestuaren izpirituari leial: *Mermelada Ustela*, *Zorion Ustela*, *Pott guztiak*, *Oh Euzkadi*, *Ustela Saila* ... Literato, idazlari eta sasi-editore, bai, baina nolako alde, ulerbidez, autoreak berak eginiko *Etiopia*-ren lehen ediziotik bigarren “serio” ra... (Gustoa ez bait dago erosterik Garamond letra-tipo txukun batekin batera).

Erakundeak ez bait daude idazleei erreparatzeko eta kaso egiteko, lehiaketak ugarituz etorri dira egundaino, eta sarien diru-kopurua handitu egin da. Bestalde, produkzioa zabaldu egin da eta

tiradak biderkatu. Idazle asko dagoela esan genezake, aniztasun edo dibertsitate gutxi dagoen arren. Sarien funtsa ere aldatu egin da:

Abadiaren aroa	Piztualdia, suspertzea (Euskal Bestak, Fiestas Euskaras): <i>Baskofilia</i> .
XX.ko lehen herena	Literatura, Herri baten adierazpena (Certamen, Congreso...): <i>Nazionalismoa</i> .
Errepublika	Balio berrien finkatzea (Olerki Eguna): <i>Euskara egunekotu beharra</i> .
Frankismoa.....	Tolerantzi itxura (Premio Nacional de Poesía en Lengua Vasca): <i>Baskofobia</i> .
Erreforma.....	Euskara errentablea da politikoki eta ekonomikoki (Imagina Euskadi, Banco Hispano-Americanoaren lehiaketa (Euskal Herriko Sari Literarioak): <i>Etekin</i> .

Batezbeste, 60 lehiaketa egiten (eta ospatzen ere) dira egun:

kazetaritzan	2
itzulpenean	2
saiakeran.....	3
literatura folklorikoan	3
haur-literaturan.....	3
nobelan.....	6
antzerkian.....	7
poesian	8
gazteentzako lehiaketak.....	8
ipuintan	9
bertso-paperetan	10

Ez dakigu zehatz zenbat diru inbertitzen den antolamendu eta ospakizunetan (erakunde guztiek ezkutatu egiten dute datu hori, berriki Jon Aranok *Argia*-n eginiko erreportaia hirukoitzean dioskunez), baina batere okerrrik eta errakuntzarik gabe esaten ahal dugu, urtero hogeit mila milioitik gora pezeta banatzen dela sariotan.

Saririk zaharrena 1969an hasia zen, (Ciudad de Irun, C.A.P. de Guipúzcoa), Bilboko C.A.M.eko Azkue Sariak hamalau urte ditu aruten, Donostia Hiriak hamabi. Sariak adaptatuz, egokituz joan

dira, euskarak berak eta herri-dinamikak presionaturik. Erakunde antolatzaileek, oro har, jarrera guztiz oportunistak eta sasi-euskaltzalea hartu izan dute, literaturaren mugimenduaren atzetik beti ere, literatura lehiaketaz programatu ezin delako hura baieztatuz: Donostia Hiria Saria, adibidez, 1976az geroztik bakarrik da euskarazko ipuinentzat ere, aurrez gaztelaniazkoentzat bakarrik bait zen. Ulergarria izan liteke, udalak ez ziren eta demokratikoak artean. Baina beti herriaren alde eta probintziaren onerako ari omen diren erakunde laguntzaile-zurruptatzaileak diren Aurrezki-Kutxek ere antzera jokatu izan dute: poesi sariak antolatu izan dituzte aurrena, geroago ipuina ere bai, azkenik saiakera, egunotan nobela...

Xelebrekeria, tranpa eta idazlearen miseria deitoragarriaren gertagune ezin oparagoa dira lehiaketak. Euskaltzain jaun batek klasiko bat plajiatzen dizu sari bat jasotzearen, beste batean gaitzeko eztabaida sortuko da arauen interpretazioa dela eta, lehiatzaileen artean, poema bat *ad infinitum* luza liteke oinarriak eskatu lerroak betetzeko, eta sonako idazle askok negargarritzko erromeria daramate lan bera lehiaketarik lehiaketa aurkeztuz, kukuak noiz joko. Lehiatzaileen kopurua, egia esan, goraka doa urtez urte. Sesioak, muturtzeak, eskandaluak eta etsipenak ez dira aurrerantzean ere faltako.

Juje jaunek aipamen berezia aspaldion dute irabazia. Epaimaiko izatea lanbide bilakatu da zenbait notablerentzat. Ez, noski, irakurri eta zentsuratzearen pagua luzea delako; ordea, *status* bat ematen du, eta ez gutxitan erakunde antolatzaileen "fidagizona" da epailaria, dela euskaltzale, dela linguista, dela euskaltzain, dela bertsolari berri. Literatuak bakan eta beti gutxiengo. Hala, epailariak errepikatu egiten dira maiz lehiaketa desberdinetan. Jujeak antolamenduen tramoiaren zati besterik ez lirateke, gurean, eta literatur kritika serio baten eskasean, tamalez sariak ez balira, behar baino ardurago, orientabide alternatibo (hutsalak) irakurlearentzat.

Epaimahaia ez da beti —oso inoizka benaz— alde zurretik ezaguterazten, eta idazle demalaria noraezean ibiltzen da, Orixeri kendutako berrogei adjektibo horiek sartu ez sartu, arrisku bizian beti.

Zenbait epailariren jokabidea kriminala da. Lasai ederrean uzten ahal dizute sari bat hutsik —euskarazkoa noski, hemen antolaturiko gaztelaniazko lehiaketetan nekez uzten bait da ezer hutsik— non eta Nafarroan; noiz eta Vasconcearen Legealdian,

zergatik eta maila ematen ez omen delako! Aurten gertatua da, eta erantzunkizuna jaun erretore euskaltzain batek dauka. (Borobil-tzeko: urtero izan da juje zorioneko bele hau, salbu eta berak lehiatu zuen urteak sermoi-bilduma batekin. Irabazi egin zuen).

Halako jokabideen aurrean, umekeria ematen du Jon Castañares Bilboko alkatearen haserre erregarriak, 1981ean berak saritu ipuinaren edizioa labera kondenatuz, "zikina" omen zelako. Hurrengo urtean "Cuentos Incombustibles" sariketa antolatu zen kontestazio gisa, baina lehiaketa berri honek ez zuen luze iraun.

Sariketa asko eta asko ez dira sariketa, ez bait da doan ematen den zerbait; dirua ematen denez, uste izaten dute antolatzaileek horrenbestez eskubide hartzen dutela lan sarituaren gainean, eta hala gertatzen dira sariketa baino erosketa: Aurrezki-Kutxa batek urtebete eduki lezake obra bere esku, edo saritzaileek bere gain hartzen dituzte lana argitaratzeko eskubideak, egilea sariaren truke ordainduta gelditzen delarik (Xabier Lizardi Saria, hain zuzen, Zarauzko udala-Gipuzkoako F. Aldundia); Eusko Jaurlaritzaren Sarietan ere (8. artikulua), "argitalpena egingo balitz, lehenengo argitalpeneko egile-eskubideak Eusko Jaurlaritzarenak izango lirateke"; berdin arabako F. Aldundiaren Ignacio Aldecoa Saria, beti ere urtebeteko erreserba beretzat gorderik; halaberean Bizkaiko Aurrezki Kutxa eta Gipuzkoako Aurrezki Kutxa... Bi salbuespen dauzkagu alor honetan, eta biak antolamendu ez-ofizialak dira: Bilintx Saria eta Café Iruña Saria, zeinetan espreski adierazten den, sariaz gainera, autoreek egile-eskubideak kobratuko dituztela.

Barregarrikeriak ez dira falta: esaterako, Azkue Sarian, ikerlanen arloan, "tesi, tesina, eta projektuen kasuan jasotako klasifikapen agiria ala honen kopia" eskatzen da; Bizkaiko F. Aldundiak antolatzen dituen Euskarazko Literatur Sarietan, kazetaritza-sailean aurkeztuko diren lanek urtean zehar argitaratuak izan beharko dute, baina aurrerago abisua ematen zaigu "obra guztiek, onartuak izan daitezten, azalean beren izenburua eta atzalburua bakarrik eduki beharko dituzte, egilearen izenperik eta hari buruzko aipamenik inon agertzeke"; eta ez da hau okerrera, zeren "saria jasoko duten obren egileek, lanak ustiatzeko eskubideak Bizkaiko Foru Aldundiari eskusibotasunez lagako dizkiote"...

Bizkaiko Aldundiak bereziki balioztatzen du bizkaieraren erabilera alor guztietan. Nafarroan, berriz, bestelako babes-mota bat daukagu, interesgarria eta, nahita ala nahi gabetanik, euskararen

plangintza zuhur baten atal iduri: Iruñeko Udalak idazleek egoitza Nafarroan izatea eskatzen du.

* * *

Egun, sariak eta lehiaketek nolabaiteko prestigio soziala lortzeko balio izan dute antolatzaile eta irabazleentzat, eta errentagarritasun politiko garbia antolatzaileentzat. Uste izatekoa da, etorkizunean errentagarritasun ekonomikoa suposatu ahal izango dutela irabazle eta are antolatzaile-argitaratzaileentzat, eta lantzamendumodu erraza irabazleentzat (egun ere nabarmena, nekez bada ere gure literatura magazine, solas, eztabaida eta programa berezien osagarri izatera ari bait da heltzen euskararen masa-komunikabideetan); baina ez nuke saio hau dotore burutuko, honako proklama hau luzatuko ez banio literaturgoari (eta barkatuko naute, noski, lehiatzaile amorratuek, nire lan honetaz baliatzen ahal dira eta politika erreformista batean):

- Euskal herriaren kulturak ez du posibletzen (ez du oraino behar lukeen maila hartu), idazleek bizimodua atera dezaten liburu salmentekin. Beraz, egun, hasiak gara sariak irabazteko idazten (ordu extrak, pluriemplegua). Esango didazue, ez dela preziso "sarirako" idaztea saritua izateko, aurkez litezkeela erresponsibleki eginiko lanak sarietara. Baina, onartzen badizuet, onariez salbuespenak direla horiek, eta zerrenda erraza da egiten. Lan sarituek ez dute, orokorki, sasoi bereztuan argitaraturikoen maila ematen (sarietara aurkeztuak izan ala ez), eta are latzago, autore beraren lanetan sarituak ez dira onenak izaten. Baina ez diogu inori dirua irabaztea debekatu, batez ere seme-alaben gosea aipatzen bazaigu. Ez dute idazle guztiek espekuladore edo kamellotarako balio.
- Zeren, zorionez, letra ederren etorkizuna ez bait da inoiz egon lore-joko eta letra-demen antolatzaileen esku. Sariak prestigioa ematen du, egia da: aberats berrituen derrigorrezko ezaugarria. Literatura, besterik da. Behi betizua da, eta ez du intseminazio artifizialak ernari uzten.
- Sariak ez dira inokuoak sarituarentzat. Sariak transformatu egiten dute idazlea (vide Carlos Fuentes, vide Kundera, vide García Márquez). Eta euskal idazlea ere ez dago yuppikeria literarioetarik salbu. Kritika ezean, sariak harrotua eta gure literaturaren burokratak diren epailek balakatur, pampina bilakatzen da idazlea, pampina ustela. (Donostiako Udalen Saria Centro de Atracción y Turismok antolatzen du).

- Herri baten literatur bizitzaren trinkotasuna eta aberastasuna ez da *best-seller*-kopuruan neurtzen, baizik eta idazle- eta irakurle-kopuruan, talentu-aniztasunean. Bai bait dugu geuk ere *best-seller*keria, esan bekit, zein klase sozial berri irabazi du letren mitologia miserable honek euskal literaturarako? Inon edizio ez-programatuak garrantzia baldin badu, euskal literaturan du: hala eman dira beti, beti, beti, jauzi kualitatiboak gure artean.
 - Entzuten ari naiz dagoeneko lelo ezagun xamar bat: sariak eta lehiaketek jende berria, talentu ezkutuak plazaratzeko balio dutela. Litekeena da, zenbait literaturatan (ez gurean, by Jinko) zirkuituan onartua izatea zaila izaten da, baina Goncourt Saria Celine bati ukatu baldin bazitzaion, zer ez ote da gertatzen gure txapelketotan? Nobel Saria eskatua izan zen, edo eskatzea proposatu zen behintzat, Telesforo de Monzonentzat, literatur Nobel-a. Harrigarria da, baina egia da, eta arrazoi politikoak zeuden noski eskaera horren gibelean (1964ean izan zen, oker ez banago), baina nork uka Monzon Literatur Nobelundun meritatuagoa zatekeela Echegaray bat baino?
 - Idazleren batek jo dezake menturaz lehiaketetara kritikak (ez bait du esistitzen) ematen ez dion errekonozimendu bila. Ulergarria da, psikoterapia baino merkeagoa da.
 - Sariak ez direla inokuoak: ez dago sari bat bera ere urtean argitaraturiko poema, ipuin edo nobelarentzat, ez urtean emandako antzerkiarentzat... bat bera ere ez. Sariak interesatuak dira beti. Eta hemen denak.
 - Sarien rola ez da erabatekoa literaturaren garapenean, baina uste ohi den baino idazle gehiago erakartzen du lehiaketan gurrupilak arrakastaren usainera. Saria benetako kritikaren eskamoteoa da; epaile asko kritikoak direnez, uko egiten diote beren funtzioari eta saria bihurtzen dute momentuko larderia, botere eta autoritate.
 - Eta kontu eginez literatura dela herriaren boza, salatzen dugu Sari-Aro hau gure literaturaren eszepzio-egoera permanente bezala, eta literatura zapaldu eta sotil baina libre eta ausart bat edo hamaika egin nahi dugunok jakin erazten dugu ez garela jujearengana hamabostero presentatuko.
- Eta agiri honen traskripziogile bezala izenpetzen dut aurrena,

K. I.

* 1988ko maiatzean ahoz emana eta abenduan izkribuz moldatua.

¹ Datu bitxi eta jakingarri bezala, hauexek ziren Euskaltzaleak-ek urteroko one-
nekin argitaratzen zituen *Euzko-Olerkiak* liburuak saltzen zituzten dendak:
Donostian Librería de S. Ignacio (*Argia* astekaria inprimatzen zuen moldiztegi-
koa), Bilbon Librería Verdes, eta Tolosan Librería de López Mendizábal eta
Librería de Moco-roa. Gainerako herrietan, eska zekizkiokkeen Euskaltzaleak-
eko ordezkariari.

Gehigarria

1987ko Maiatza - 1988ko Maiatza artean deituriko lehiaketa nagusien zerrenda, sailez banatua. Urtero lehiaketa berriak sortzen direnez, zerrendan hartu egin dira nabarmenki behin-behinekoak izan diren deiak.

Kazetaritza

Euskarazko lit. sariak	Bizkaiko Foru A.	Kazetaritza
Gazteentzako <i>Argia</i> erreportai lehiaketa	<i>Argia</i> astekaria	Kazetaritza

Itzulpena

Orixe Sariak	CAP Gipuzkoa	Itzulpen literarioak ¹
Euskarazko literatur sariak	Bizkaiko Foru Aldundia	Itzulpengintza

Saiakera

E.H.ko Literatur Sariak "Pedro Axular"	E. Jaurlaritza	Saiakera
Azkue Sariaketa	C.A.M. Bilbo	Saiakera
Mikel Zarate Saria	Euskaltzaindia	Saiokak ²

Literatura folklorikoa

Otsailak 28 Lit. Txap.	Barakaldoko Andalusiako Elkarteak	Ipuina

Bermeoko Lit. Lehiak.

Bermeoko Batzokiko
Kultura Batzordea
Bermeoko Udala

Ipuina...

Bidasoako Euskal Lit. Lehiak.

Bidasoan aldizkaria Irungo Udala

Zehaztu gabe

Haur-literatura

Baporea

Santa Maria Fundazioa

Haur-liburuen Lehiaketa

Bilintx

Bilintx liburudenda

Narrazioa

X. Lizardi Saria

Zarauzko Udala G.ko Foru A.

Ipuina

Antzerkia

Santurtziko Lit. Sariaketa

Santurtziko Udala

Antzerki laburra

Toribio Altzaga Saria

Euskaltzaindia

Teatroa

Idatz eta Mintz

Labayru Ikastegia

Antzerki laburra

E.H.ko Lit. Sariak "P.I. Barrutia"

E. Jaurlaritza

Teatroa

Araba Euskaraz Saria

Araba Euskaraz
A.ko Foru Aldundia

Antzerki laburra

Euskarazko Lit. Sariak

Bizkaiko Foru A.

Antzerkia

Ondarroako Kult. Etxea

Antzerki errazak

Nobela

E.H.ko Lit. Sariak "Jon Mirande"	Eusko Jaurlaritza	Nobela
Ciudad de Irun	C.A.P. Gipuzkoa	Nobela ³
Azkue Sariketa	C.A.M. Bilbo	Nobela
Txomin Agirre Saria	Euskaltzaindia Caja de A. Vizcaina	Nobela
Cafe Iruña Saria	Cafe Iruña	Nobela
Xalbador Sariketa	C.A.M. Pamplona Gov. de Navarra	Nobela ⁴
Euskarazko Lit. Sariak	Bizkaiko Foru A.	Nobela

Poesia

Uxola Saria	Tolosako Udaleko Euskara Zerbitzua	Olerkia ⁵
	AED Elkartea / Arrasateko Udal.	Poesia
	Iruñeko Udala	Olerkia ⁶
	Bermeoko Amnist. Batz.	Olerkia
Ciudad de Irun, "Jose de Arteche"	CAP Gipuzkoa	Poesia
E. Arrese Beitia	Euskaltzaindia Caja A. Vizcaina	Poesia

E.H.ko Literatur Sariak "Lizardi"

Azkue Sariketa

E. Jaurlaritza

C.A.M. Bilbo

Poesia

Poesia

Gazteentzako lehiaketak

Certamen Lit. Juvenil

Azkue Lehiaketa

Uxola Saria

San Blas Saria

Ondarroa

Gernika 37-87 haurrentzako
ipuin lehiaketa

Urruzuno Saria

Biblioteca Mun. SS Donostiako Udala

C.A.M. Bilbo

Tolosako Udaleko Euskara Zerbitzua

Soraluzeko Herri Eskola

Durangoaldeko eskolumeentzat

Ondarroako Udala
Euskara Batzordea

Gernika 37-38 Batzordea⁸

Hezkuntza, Unibertsitate eta
Ikerketa Saila

Narrazioa⁷

Ipuina

Hitz lauz

Ipuina

Ipuina

Ipuina

Ipuina/Poesia

Ipuina

Ciudad de Irun
"J. Thamas Labandibar"

Tene Mujika

CAP Gipuzkoa

Debako Udala Kultur Elkartea

Ipuina

Ipuina

Ignacio Aldecoa
Gernika

Iruñeko Udala

Donostia Hiria

Isabel Lertxundi Saria
Jesus Mari Aldai

Bertso-paperak

Xenpelar Saria

Arrano saria

Azkue Lehiaketa

Joxe Legarreta

Argia L.

Arabako Foru A.

Gernikako E. Ikasturtea
Gernikako Udala

Azkoitiko Udala
A.ko Kultur Elkartea

AED Elkartea Arrasateko Udala

Narrazio laburrak

Donostiako Udala CAT

Durango

Euskaltzaindia

Beasaingo Arrano Elk.
CAM S. Sebastian

CAM Bilbao

Hernaniko Udala

AED Elkartea / Arrasateko Udala

Argia astekaria

Ipuina

Narrazioa

Ipuina

Ipuina

Ipuina

Narrazio laburrak

Bertso-paperak

Bertso-paperak

Bertso-paperak⁹

Bertso-paperak

Bertso-paperak

Bertso-paperak

Araba Euskaraz	Araba euskaraz Aiarako Bertsolari Esk. Ar.ko Foru A.	Bertso-paperak
Elorri Saria	Segurako Elorri elk.	Bertso-paperak
Herri Irratia	Herri Irratia	Bertso-paperak
Etxegiña	Elgoibar Izarra Elk.	Bertso-paperak

¹ Beka da funtsean.

² Euskaltzaindiaren sariak bi urtez behingoak dira, urte batean Nobela-Saiakera, eta hurrengoan Olerkia-Antzerkia.

³ Bi urtez behin, saiakerarekin txandalla.

⁴ Denetarik onartzen da (txiste, izkirimiri...). Ez dugu zenbatu.

⁵ Ikasleentzat.

⁶ Idazleek egoitza Nafarroan behar dute.

⁷ Euskarak eta erdarak batera lehiatzen dute.

⁸ Ez dago lehiarik. Parte hartu zutenen artean Alemaniako Errepublika Demokratikoak eskaintitiko hiru pertsonarentzako bidaia zozketatu zen.

⁹ Gazteentzat.

CONCURSOS Y PREMIOS LITERARIOS CONCOURS ET PRIX LITTÉRAIRES

El artículo subraya los aspectos negativos o turbios de los concursos y premios literarios, que ya desde su primera iniciativa con Abadía en 1853, han provocado el disgusto de los literatos mismos (protestas de Etxahun por irregularidades en el primer concurso). No se trata de negar su influjo positivo en determinadas circunstancias, especialmente en el período del citado Abadía en Euskadi Norte, o de los organismos de promoción del euskera en Euskadi Sur entre la Dictadura de Primo de Rivera y la República. Sin embargo, la constitución interesada o turbia de los tribunales, los favoritismos personales, consideraciones de oportunismo político, o la simple incompetencia de un tribunal incapaz de comprender una sencilla alegoría, etc. siguen constituyendo un problema general. El autor refiere diversos casos en este sentido desde los inicios a nuestros días.

Pero no se trata sólo de problemas relacionados inmediatamente con el concurso mismo (tribunal, sistema de adjudicación de premios, etc.), sino del problema más general de la promoción conveniente de la literatura vasca. Actualmente, en particular, el problema se ve agudizado porque asistimos a una verdadera inflación de concursos (unos 60 al año), que más que de fomento real de la literatura, está sirviendo de alibi a las diversas instituciones que las establecen generalmente con fines de publicidad e imagen enteramente ajenos, cuando no contradictorios con el concepto mismo de la creación literaria. El autor constata, no sin ironía, que esta inflación se ha dado en buena medida coincidiendo con la irrupción en la literatura de una generación que en sus inicios se manifestó precisamente contraria a dichos concursos, y acaba por su parte reiterando aquel rechazo.

L'article souligne les aspects négatifs ou douteux des concours et prix littéraires, qui depuis la première initiative avec Abadía en 1853 ont déjà provoqué un malaise entre les mêmes écrivains (protestations d'Etxahun à cause d'irrégularités au premier concours). Il ne s'agit pas de nier son influence positive dans des circonstances bien concrètes surtout pendant les années d'Abadía en Euskadi Nord ou des organismes de promotion du basque en Euskadi Sud entre la Dictature de Primo de Rivera et la République. Cependant, la constitution intéressée ou douteuse des tribunaux, les favoritismes personnels, les considérations de l'opportunisme politique, ou tout simplement l'incompétence d'un tribunal incapable de comprendre une allégorie élémentaire, etc... contribuent à constituer un problème général. L'auteur expose plusieurs cas à ce sujet depuis le début jusqu'à nos jours. Mais il ne s'agit pas seulement de problèmes en relation directe avec le concours même (tribunal, système d'adjudication des prix etc...) mais du problème plus général de la promotion adéquate de la littérature basque. Pour l'instant en particulier, le problème se trouve aggravé car nous assistons à une véritable "inflation" de concours (quelques 60 par an) qui au lieu de fomentier réellement la

littérature sert d'alibi aux diverses institutions qui les établissent généralement à des fins publicitaires ou des images complètement étrangères quand elles ne sont pas contradictoires à la pensée même de la création littéraire. L'auteur constate non sans ironie, qu'une bonne partie de cette "inflation" a coïncidé avec l'apparition dans la littérature d'une génération qui, dans ses débuts s'est manifesté tout à fait contraire à ces dits concours et termine de son côté par renouveler ce rejet.